

Лексикон образовних термина (2014). Београд: Учитељски факултет.

Методичка теорија и пракса, број 1/2023

УДК: 37

стр. 144–146

ДРУШТВЕНА УЛОГА ОБРАЗОВАЊА Станоје Ивановић

ДРУШТВЕНА УЛОГА ОБРАЗОВАЊА – најважнији циљеви које треба остварити образовним процесом и укупним деловањем образовног система. – Током историје мењали су се циљеви образовања, отуда многобројна и различита схватања о његовој улози. За једне, образовање је општељудско добро које доприноси развоју → **личности** и одржавању → **друштва**; за друге, оно је кључни чинилац економског развоја, „индустрија знања“, од које зависе сви друштвени процеси, па и учешће младих у друштвеном животу. Зависно од тога да ли се тежиште ставља на општеобразовни и хуманистички → **карактер** образовања или на оспособљавање и припрему људи за рад, утврђују се образовне концепције и састав образовних институција. Иако постоје тежње да се ове компоненте образовања обједине, уочљиво је настојање да се тежиште стави на припрему за живот, на оспособљавање за радне улоге и прилагођавање младих структури друштва. – Наведене разлике долазе до изражаја и код неких теоријских схватања о образовању. Тако Т. Парсонс наглашава потребу хомогенизације друштва и очувања његове стабилности, а преношењем културе и јединственог система → **вредности**, образовање томе доприноси. Његов циљ је „да распореди људске ресурсе према структури друштвених улога и изврши селекцију младих према способностима“. Школа је мост између породице и друштва, друштво у малом, које функционише на глобалним и опште прихватљивим принципима, и које младе уводи у свет одраслих, у складу с њиховим способностима и постигнућима. Према Л. Кислеру, образовање има две групе функција: афирмативне (репродукција друштвених односа, прилагођавање и интеграција младих у друштво, легитимизација друштвених норми и вредности и задовољавање професионалних потреба друштва) и еманципаторске (аутономија и развој појединца, демократизација односа, селекција према способностима, стимулација учешћа младих у друштвеним активностима). – Све се више истиче и развојна улога образовања. Због непрекидне поделе рада, образовање има темељан и растући утицај на

структуру занимања – оспособљавање за њих остварује се у образовном систему. „Образовна револуција, кроз развој академског комплекса и канала за примену академске оспособљености, почела је тако да преображава целокупну структуру модерног друштва“ (Т. Парсонс). Посматрајући образовање са становишта друштвеног развоја, Х. Вајлер наводи да је оно дубоко уткано у друштвени систем: припрема и обезбеђује стручњаке за одређене друштвене улоге, на основу чега се врши расподела друштвених делатности и стиче друштвени статус, али оно је и један од најважнијих извора → **знања**, идеја, погледа и, што је не мање важно, критичке → **свести** и еманципаторских новина у односу на постојеће стање. образовање је средство репродукције постојећег система вредности, али и важан чинилац промена и системских иновација у друштву. Тако Х. Шелски истиче да расте значај образовања у мењању структуре друштва: обезбеђује се покретљивост и побољшава социјални положај људи, припрема за занимање као доминантан начин напредовања, подстиче развој нових достигнућа понудом робе, потрошњом, развојем нових потреба и интересовања људи. образовање се може посматрати и као чинилац економског раста: повећава људско знање, умешност и способност за обављање и унапређење рада, утиче на раст продуктивности рада и друштвеног богатства, доприноси развоју личности и укључивању људи у друштвени живот, утиче на поделу рада, примену научно-техничких достигнућа и развој производње, доприноси побољшавању животног стандарда људи, заштити здравља, неговању културе. За разлику од функционалистичког схватања улоге образовања, марксистичка теорија има у виду појединца и друштвене услове у којима се образовање одвија. Са економским развојем јавила се и потреба за масовнијим образовањем. Нарочито је индустријски развој утицао на оспособљавање радника, ширење техничких достигнућа и → **експанзију образовања**. Такав развој образовања повезан је са захтевима производње и поделе рада, са растом профита и производне ефикасности. Другим речима, улога образовања проистиче из друштвеног система, а у класном друштву она је класно детерминисана. образовање доприноси репродукцији капиталистичког друштва обезбеђивањем стручне радне снаге за обављање рада и легитимацијом класних друштвених односа кроз наметање норми, вредности, понашања и одлика личности примерених таквом систему. Нарочито је важна селективна улога образовања – обезбеђује различите типове образовања припадника различитих социјалних група, који одговарају њиховом месту у социјалној структури друштва. Међутим, најважнија улога образовања је неговање личности, развој људске свестраности: „Образовање је једини начин за свестрани развој индивидуума“ (К. Маркс). Без еманципације и свестраног развоја појединца нема ни радикалног преображаја света. – У многим схватањима истиче се значај хуманистичке и еманципаторске улоге образовања. Према А. Шафу, потребно је формирати универзалног и целовитог човека, са знањима и способностима, са свестраношћу која одговара античкој калокагатији, јединству физичких, интелектуалних и моралних карактеристика. За Б. Суходолског, образовање има ослобађајућу улогу јер негујући знање и креативно мишљење утиче на усмеравање будућег развоја друштва. Зато је потребно да се у оквиру образовања обликује критичка свест као контролор развоја друштва, да се развија алтернативно мишљење које трага за другачијим моделима развоја, и да се негују хумане вредности и води

брига о квалитету живота људи. Према Ђ. Шушњићу, „разуман и (х)уман систем васпитања и образовања треба да има следеће циљеве: да преноси културно наслеђе и → **традицију** на младе, да их припрема за неку од постојећих радних улога, да ствара вредносну свест и савест младих бића, да развија могућности сваког појединца – интелектуалне, моралне, друштвене, културне, да развија однос према даровитима и изузетним појединцима“. Промене у савременом друштву, које су по својим одликама сложене и непредвидиве, захтевају комплексно и целовито образовање. Тако Е. Морен сматра да у дубоким променама друштва образовање има кључну улогу; оно је може остварити ако буде засновано на следећим приоритетима: развијање комплексног и целовитог разумевања света, целовитог проучавања људског бића, света који га окружује и глобалног друштвеног поретка, неговање међуљудског разумевања и етичких вредности људског рода. У схватањима савремених мислилаца, дакле, еманципаторска и хуманистичка димензија образовања постају све наглашеније.

Лит.: С. Флере, *Образовање у друштву* (прев.), 1976; И. Цифрић, *Оптеди из социологије образовања*, 1990; Д. Коковић, *Социологија образовања*, 2000; Т. Парсонс, *Модерна друштва* (прев.), 1992; М. Haralambos, *Uvod u sociologiju* (прев.), 1989; А. Шаф, *Марксизам и људска јединка* (прев.), 1967; Б. Суходолски, *Перманентно образовање и стваралаштво* (прев.), 1988; Е. Морен, *Одјој за будућности* (прев.), 2002.